

Kamerari begira posatzen

Ziurrenik gutxik gogoratuko dute orain dela 20 urteko egunkarietako argazkia, Guggenheimekin lehen akordioa sinatu zen unekoa. Nik ez dut gogoratzen. Imajinatzen dut gorbata-dun gizon batzuk eta txaketa-trajez jantzitako emakume pare bat agertuko zirela kamerari begira posatzen. Edo agian ez zegoen argazkirik, berria txikiegia zelako. Kultura atalean egongo zen, edo politikan? Seguru nago jende askok gainetik pasa zuela, irakurri gabe. Ekarriko zuena imajinatu gabe.

Aurten, aldiz, egunkari guztietan agertu da argazki horren bertsio eguneratua, tartean Guggenheim eraiki, ireki eta bere efektua aski ezaguna egin baitzaigu. Gaia lehen mailakoa bihurtu da. Ez da apenas akordioaren berriztapenaren inguruko eztabaidarik egon: Guggenheim ona da, dirua ekartzen du egun baterako bisitan etorri eta Zazpi Kaleetan pintxoak jaten duten turista horien bitartez, eta mapan jarri du hiria. Ze gehiago eskatu behar diogu kulturari?

Eta hori da, hain zuzen ere, larritu beharko gintuzkeen galdera: zer eskatzen diogu kulturari? Guggenheimek paradigma baten aldaketa markatu du, kulturarekiko erlazio berri bat. Egia da jende gehiago doala museoetara, edo hobe esanda, Guggenheimera.

Ikusi ditugu eraikinaren aurreko ilaren argazkiak: froga errealak. Baina jendeak han bilatzen duena ez da zerbait berria ikastea, ezta gogoetarako pizgarri bat ere, eta are gutxiago kritika bultzatzen duen praktika artistikoa. Sinboloa bilatzen du: arrakastarena eta ziurtasunarena. Betirako iraungo duen arte unibertsal autorizatua bilatu eta aurkitzen du, azalpen sinplifikatu baten bidez kategoria batean kokatu dezakeena,

lankide artean hizketan gutxieneko kultura bat duela erakusteko balioko diolakoan. Automobil ona izan behar den hein berean izan behar den gutxieneko kultura hura.

Paradigma berrian, artearen Qalitatea bilatzen da, bi neurriren bidez zehaztuz Q-a: artearen historiako zenbat liburutant agertzen den eta zenbat jende datorren berori ikustera. Ez da kontuan hartzen artearen historia ez dela ez unibertsala, ezta eztabaida ez ere; are kontrakoa, arteak bere historia eztabaidatu eta aldrebestu duela behin eta berriz, interpretazio berrietara behartuz. Eta hori egiten duela gaur egun ere, Guggenheimetik kanpo, bederen. Baina Guggenheimek erakutsi digu artea ona dela jende asko erakartzen duenean (propaganda aparatua ez dira kasu horietan inoiz aipatzen, noski) eta sistemaren barnean preseski eta azalpen errazekin ahokatzen denean.

Zolia izan da prozesua. Artearekiko berarekiko interesik ez zuen jende askoren bizitzan sartuz joan da, baina klasifikazioan eroriz: edo aipatutako arte ona da, historiara pasa dena eta ikusi beharrekoa, edo txantxetako, diru publikoarekin mantendu nahi den iruzurra, gogoeta segundo bat dedikatzea merezi ez duena. Klasifikazio hori emanda datorkigu, hain zuzen ere, klasifikazioak zalantzan ez jartzen erakutsi digulako paradigma berriak. Eta noiz izan da zalantza eta galderarik gabe onartutako ezer ona? Bada, holakoa izan da Guggenheimekin berri dugun akordioa.

Erakutsi ala programatu

El estado mental aldizkariaren azaro eta abenduko zenbakian, David Bestué artistak Espainiako estatuko arte espazio independenteen inguruko artikulua idatzi zuen. 27 espazio ezberdinez mintzo zen, oraintsuko arte esparru alternatiboetako mugimenduaren garrantzia adierazi nahian. Aukeratutakoen artean, sei daude Euskal Herrian: Azala kreazio espazioa La sierran (Araba) eta Puerta, Bulegoa z/b, La Taller, Karpinteria

eta Consonni Bilbon. Jakina, idazlearen subjektibotasunak mugatzen du hautaketa; baina, edozein kasutan, aipatzekoa da Euskal Herriko arte sorkuntzaren esparruari ematen dion garrantzia, Bilboko inguruneari bereziki.

Badirudi Bilboko arte munduak, azken urteotan instituzioak galtzearen ondorioz, beste bide batzuk bilatu dituela lanean jarraitzeko. Rekalde aretoak ez ditu jada erakusketak ekoizten, bankuen esparru sozialak muntatzen dituztenei lekua utziz, ordea. Arte Ederretako Museoak jendetza erakar dezaketen produktu artistikoak hobesten ditu. BilbaoArtek produkzioa bultzatzen jarraitzen duen arren, ez du testuinguruko erreferentzia bilakatzea lortu.

Bitxia da, aldiz, espazio independente horietako gehienek ez dutela artea erakusten. Erakusketarako espazio zehatza eta programazio iraunkorra duen bakarra La Taller da. Beste guztiek tailerrak, kontzertuak, mintegiak, irakurketa taldeak, zine emanaldiak eta bestelako behin-behineko jarduerak antolatzen dituzte, edo edizioari ekiten diote, Consonnik bezala. Bulegoa z/b-k erakusketa bat antolatu berri du, *Kontratua*, Alhondigarekin elkarlanean eta horren egoitzan; lau urtetan egiten duten lehena da. Artikuluan agertzen ez diren beste ekimen batzuetan pentsatuz gero –ColaBoraBora edo Zaramari, kasu–, berriz ere lantegi eta tailerrak aurkituko ditugu. Eta Donostian azken boladan sortu den Merienda Zinemak logika berbera jarraitzen du.

Zergatik baztertu dugu erakusketa? Garaiak dakarren es-tutasunak eragin du, akaso: artelanak ekoiztea garestia da, eta baita espazio bat ordutegi finkoekin irekita mantentzea ere. Diru-laguntzak murriztu dira eta zenbait espazio independentek ahal duten neurrian egiten dute aurrera, pragmatikotasunez maiz.

Bestalde, *dialogikoa* modan dago: eztabaidan, elkarriketan, trukean oinarritutako jakinduriaren produkzioa, objektuen sorkuntzan horrenbeste bermatzen ez dena. Teoriaren, literaturaren, kritikaren bitartez, komuneko gogoeta sustatzen dute tailerrek eta seminarioek, eta neurritz gaineko ekoizpena

bultzatu zuen aurreko garaia eta gero, pentsamenduari esparru eta denbora zabalagoa uzteko premia sentitzen da, agian.

Erakusketa baztertzea ez da berez ona ala txarra: artistek behar hori ez badute, edo beste modu eta espazioak bilatu nahi badituzte lan egiteko, ez dute zertan mostrarik muntatu. Dena den, transformazio horrekin galdu duguna produkzio independentearen eta publiko orokorraren arteko topaketarako esparrua da. Non aurkitzen dute elkar gaur egungo artisten lanek eta espezialista ez den publikoak? Gutxi dira arte munduko profesionalak izan gabe irakurketa talde batera edo artista batek emandako tailerrera hurbilduko direnak. Eta instituzioek harreman hori ezartzearen betebeharrari kasu gutxi egiten diotenetik, gero eta urrunduago dirudite arte ekoizpenak eta Boteroren erakusketa ikustera doazen milaka pertsonak. Beharbada, Artiumek edo Tabakalerak hartu nahiko dute zubi horiek konpontzeko lana; baina ez dirudi, oraingoz, ibaiaren bi aldeak laster lotuko direnik.

Zenbat bide ibili behar ditu emakume batek?

1963an Bob Dylanek mundu osoan ospetsu izango zen abestia sortu zuen: *Blowin' in the wind*, «airean dabil hegaka». Bidegabekeriaren aurrean, berdintasun ezaren aurrean erantzuna eskatzen zuen abestiak; gizartea mugiaraztea zuen helburu, mundu hobeto batengatik borroka zezan. Bere lehen esaldiak horrela zioen: zenbat bide ibili behar ditu gizon batek gizon deitu diezaiozun?

Gaur egun deigarria egin ahal zaigu berdintasunaren aldeko abesti batek, gizarte anitz eta oso bati bideratzen zitzaiena, bere lehen esaldian gizonezkoak soilik aipatzea, gizentasunaren kontzeptuarekin lotuz, gainera. Eta emakumeak, zenbat bide ibili behar ditu? Emakumeek ez al lukete altxa beharko beraien kontra jotzen duen bidegabekeriaren eta berdintasun ezaren aurrean behintzat? Atzera begira, argi dago ordutik igaro diren 50 urte luzeetan aski bide ibili ditugunok

emakumeok izan garela: eskubide asko lortu ditugu, eta horri esker zaigu gaur Dylanen lehen esaldia deigarria. Antzina-ko adierazpena dela pentsa dezakegu, borroka feministek izandako emaitzen aurrekoa. Berdintasuna lortu genuen garaiaren aurrekoa.

Berdintasun horrek, ordea, hatzen artean ihes egiten digu bidearen bukaerara iristen ari garela sinesten dugun bakoi-tzean. Ez da beharbada neska batek haurtzaro eta nerabe-zaroan duen inpresioa, baina, helduz doan heinean, hori izango da ziur aski izango duen esperientzia. Kristalezko sabaia gero eta hurbilago sentituko du. Eta ezetz uste duenak, sabaia hori apurtuz helmugara iritsi garela uste duen orok, arte munduari begiratzea besterik ez du. Artea, gizarte baten irudi sinbolikoa sortzen duen legez, horren zulo beltzen isla baita orobat.

Beste urte bat eman du Bilboko Arte Ederretako Museoak emakumeek egindako lan garaikiderik erosi gabe: 2007an erosi zuen azkena. Azken hamabi urteetako bakarkako 43 erakusketetatik, ez dio bat bera ere emakume bati eskaini. Artiumeko erakusketek bestelako datu bat ematen digute: bakarkako mostra bat lortzeko, gizonezkoek 50 urte inguru izan behar dituzte; emakumezkoek 65etik gora, eta, hala ere, zaila izango dute bakarka erakustea. GetxoArten artelanak ikusgai zituztenen erdiak ziren emakumeak, baina Artiumeko bilduman sartzearen saria eta bi accesitak lortu zituzten hiru artistak gizonezkoak ziren. Gure Artea sariak bi gizonei eman zaizkie aurtan, gizon batek sortutako beka bati hirugarrena. Aurreko urtean, hiru emakumek irabazi zituztenean, «Hiru emakumek irabazi dute Gure Artea» zioten berriek; aurtan ez da «Hiru gizonek irabazi dute Gure Artea» argitaratu duenik.

Historiari begira, ez da paisaia argiagoa: artearen historian graduatzen diren ikasleek ez dute Euskal Herriko hiru emakume artistaren izena ezagutzen; graduatuen erdiek ziurrenik ez dute izen bat bera ere jakingo, nahi duzuenean egingo dugu inkesta. Eta makroeskalari dagokionez, Guggenheimen

urtea itxiko duen erakusketak, *Gure garaiaren artea* izendatuak, abangoardietatik hasita Gure Artearen Historia Handia kontatzea omen duena helburu, 1990eko hamarkadara iritsi arte ez du emakume artista baten lanik erakusten.

Eta bai, aipatu ditudan museo horiek guztiak diru publikoarekin mantentzen dira; bai, Gure Artea saria Eusko Jaurlaritzak antolatzen du. Bai, badugu berdintasun lege bat, berdintasuna aplikatzen ez duten fundazio eta instituzioei diru-laguntzarik ezin zaiela eman dioena. Eta irakurleak agian jakingo ez duenez, datu txiki bat: 1996tik (datu zaharragoak ez ditugu) EHUko Arte Ederretako fakultatean matrikulatutakoen %70 dira emakumezkoak. Bai, existitzen dira emakume artistak Euskal Herrian. Baina, dirudienez, asko dira oraindik ibili behar dituzten bide luze eta bihurrituak. 🍷